

Anica Vlašić-Anić

ŽELJKO ZORICA – ŠIŠ

(Zagreb, 9. prosinca 1957 – 5. rujna 2013)

Željko Zorica – Šiš, multimedijski zagrebački umjetnik neiscrpno kreativnih potencijala, vrijeme je svog prekratkog zemaljskog postojanja trajno ispunio dubokim ljudskim i zavidnim umjetničkim dostojanstvom.

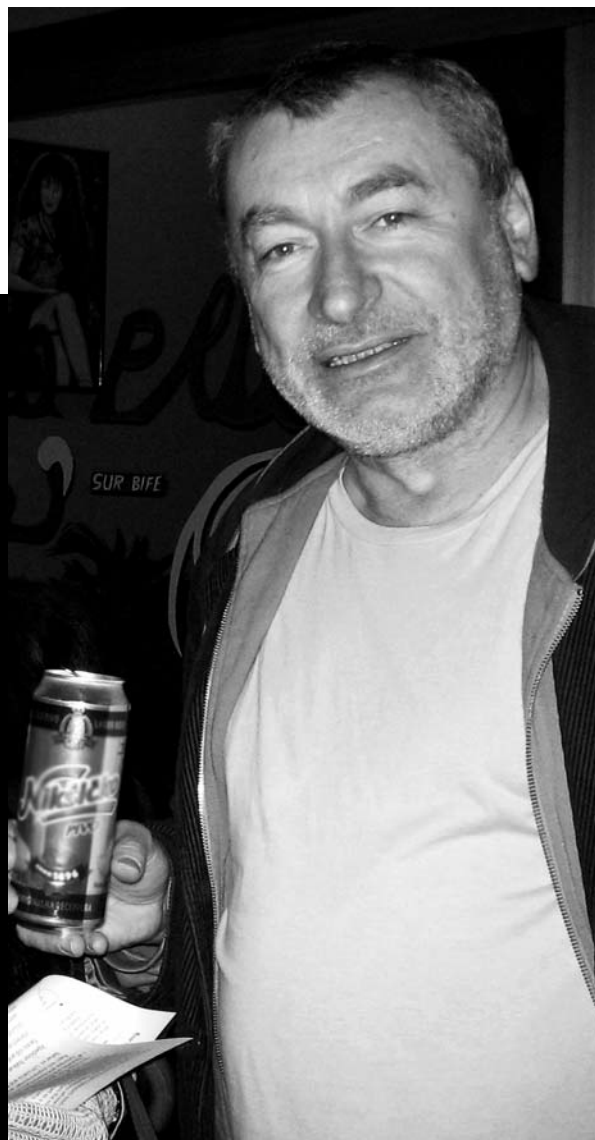
Vijest o njegovoj preranoj smrti, nakon kratke i teške bolesti, 9. rujna 2013. bolno je odjeknula u krugovima brojnih mu prijatelja, bliskih suradnika i mnogih poklonika njegovih nezabornih umjetničkih akcija, u Hrvatskoj i u inozemstvu.

U su/vremen(it)ost malih i velikih bitnosti, vidljivih i nevidljivih, kronikâ anti/umjetničkih događanja tijekom posljednjih četiriju desetljeća – svoj lik i djelo Željko Zorica – Šiš upisuje ustrajno samozatajno, no postojano po/etički hrabro, provokativno i zahtjevno. Nadasve, senzibilitetom oštroumnih prepleta – ne/običnosti ljepote i ne/očekivanosti ironije, ludističke nesputanosti iza/zova i konstruktivne a/racionalnosti koncepta; u kompleksnim multimedijskim sintezama kao kritičkim demistifikacijama – čak i naj(ne)provvidnijih ne/pomičnosti – ne/umjetničkih fikcija, zbilja i istinâ. Beziznimno – kao neumoran, svestrano angažiran i osviješten aktivist dragocjeno buntovnih nemira hrvatske ne/umjetničke alternativne – europski univerzalnih kulturnih i civilizacijskih obzora.

U razdoblju od 1976. do 1984. godine djelovao je kao predan kreativan su/dionik kolektivne kazališne proizvodnje zagrebačkog studentskog *Kugla glumišta*, pokretač alternativnih kazališnih skupina *Ulješura*, *Kačinsky Trupa* i *Uplašene žirafe* te osnivač grupe istraživača medija stripa i vizualnih umjetnosti ZZOT (1982). Potom kao dugogodišnji suradnik Eurokaza – Festivala novog europskog kazališta, osnovanoga 1987. kao kulturni program zagrebačke Univerzijade. Zapažene uspjehe postiže i kao autor stripova (serijala *Mumije*, *Ed Killer Head* itd.); i kao kreator i ilustrator brojnih dječjih slikovnica; i kao grafički dizajner revije za knjigu *Moderna vremena*

(1995 – 1999); i kao autor književnoga ciklusa *Fantastični bestijarij Europe (Usnuli čuvari grada Zagreba ili fantastični bestijarij*, 1996; *Fantastični bestijarij Roskildea* 1999, *Fantastični bestijarij Hrvatske 2*, 2000). Pamtit će se i kao osebujno inventivan inicijator, umješan organizator i ugledan sudionik više značajnih festivalskih događanja: predstavljanja zagrebačke kulture u Kopenhagenu u Danskoj 1993; Zagrebačkog festivala svjetske glazbe Nebo (2001); Motovun film festivala i Zagreb film festivala (2002). Festivala prvih (2002 – 2013) te festivala Perforacije (2009 – 2013), u čijem je programu prikazan i Šišov film *Cabbage Clairvoyant* (u kinu Europa u Zagrebu, 28. 10. 2012).

Kao pokretač, organizator i umjetnički voditelj Festivala prvih (2002 – 2013) inicirao je suradnju sa "svim Zemljanima" zainteresiranima za ovu "internacionalnu smotru dostignuća stvaratelja različitih umjetničkih radoznalosti" (kako ju je sam definirao u razgovoru sa Suzanom Marjanić za *Zarez* br. 347, 2012): s kulturnim i socijalnim aktivistima, umjetnicima udruženima s neumjetnicima te napose ljudima s posebnim potrebama, socijalno stigmatiziranima itd. Istodobno, poticao je samostalnost i odgovornost sudionika ne samo u umjetničkom i proizvodnom procesu već i u postavljanju pitanja od javnog interesa, problematizirao odgovornost društvene zajednice te intenzivirao instrumentaciju potpore civilnim inicijativama u najrazličitijim, nerijetko novim, iznimno značajnim tematsko-problemskim područjima. Programskim repertorijem koji je publici beziznimno nudio kao besplatan, aktualizirao je njihov respektabilan niz. To su,

npr.: reklamokracija; genetski modificirani organizmi i tehnologije; mine kao aktualni problem poratne Hrvatske i univerzalne "društveno eksplozivne" "mine" ljudske svakodnevnice; društvena odgovornost kapitala; odnosi medija i prava djeteta; besplatno obrazovanje (uz organizacijsku i selektorsku potporu grupe studenata u vrijeme studentske blokade na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2009!); poslovi sa suncem; nepoznata mjesta u hrvatskoj umjetnosti sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća s posebnim osvrtom na privatne i kulturalne veze s pojedincima, grupama i institucijama na Balkanu; te *društvo razočaranja*.

U okviru umjetničke organizacije Studio Artless koju je osnovao 2004, producirao je niz respektabilnih umjetničkih multimedijskih događanja. Nagrađivan je u različitim umjetničkim disciplinama kao što su: dizajn, strip, scenografija, socijalne akcije.

Koordinate ustrajnosti nepotrošivo život-tvornoga kalendara kuglaglumišnih *Ljubavi i pamćenja* – kojima će nesebično podariti toliko osebnih mu, plemenitih energija misli i napose djelâ vlastitih ruku – naš dragi prijatelj Šiš prepoznaje rano i u njih ulazi s neskrivenim zanosom, već kao gimnazijalac. Prva kuglaglumišna "živa slika" u čiji ga okvir može smjestiti moje najranije sjećanje odvija se na pozornici velike dvorane Teatra &TD: nakon završetka jedne od prvih posljednjepremijernih (premijera: 1. 6. 1976) izvedbi Daljeve poeme *Ljubav i pamćenje (Amour et mémoire iz 1931)*, ispred razmaknuta zastora Šiš razgovara s Dunjom Koprlićec-Burić. Oduševljena, ona odmah prenosi Kići, Buci, Šilu, Naci, svima... neke njegove nove ideje o još sugestivnijem rasporedu kaosa lutki-manekena, bizarno razbacanih između zastora i gledališta... Bio je to neobično živ, spontan, dinamično konstruktivan dijalog između Šiša – tada još samo gledatelja, a već "oka vizionarski-scenografskoga" – i Dunje u kostimu Gale, a biča nasmiješeno otvorena slobodi, misli, ideji, radosti, prijateljstvu. Odvijao se u atmosferi prebujno zasićenog duhom tek odigrane predstave: u opojnim scenskim SLIKOritmovima Daljevih stihova koji kao da su nezaustavljivo pokretali stvari *nepomične kao glava kruha*; u ozračju koje je još dugo u noć, s odrazima u

žamoru i oku osvojene publike, čuvalo njezinu do/dirnutu budnost za KUGLA-nad/REALNOST sna – duhom koji je Šiša neodoljivo privukao i zauvijek vezao uz Kugla glumište.

Samozatajno skroman, bez mnogo riječi, u plavim kugla-glumišnim barakama u Savskoj 25 nebrojeno je puta iznenadivao uvijek spremnom, zavidljivošću riznicom scenografskih invencija: čak i za lomljivu krhkost nevjerojatnosti brojnih izmaštanih slika znao je iznaći konstruktivan modus iznimno dojmivih kazališnih ozbiljenja. Iz predstave u predstavu gradio ga je i usavršavao na načelima kolektivno-autorskoga zajedništva proizvodnje kreativnih Kugla-lica, ovladavajući/h njime i spretnošću mnogostrukih talenata i suverenosti mladenačke neustrašivosti.

Bio je to modus koji je do kraja života prakticirao zavidnim majstorskim umijećem kazališno-likovnoga, nadasve kritičkoga – umjetničkog, anti-umjetničkog i neumjetničkog – promišljanja i stvaranja mislima i rukama, vlastitim bićem bez ostatka, u najrazličitijim strukturama i teksturama. Modus kojim je Šiš, u tehnikama čitave panorame Kuglinih ne/slučajno ne/zнатно ne/savršenosti, osiguravao stabilnost i najnestvarnijem lebdenju Kugla-lica: u iskošenoj perspektivi "kose slike" i montažnoj scenskoj razlomljenosti *Kugla-Cabareta* (1981), u simultanosti *Posljednje ljubavne afeře* (1984) – sve do *Knjige mrtvih* (2009), *hommagea Kugla glumištu* Zlatka Burića Kiće.

Znalački nenametljivo, pretvarao ga je u zajedništvo radošti i čarobnost igre zanatskim "tajnama" i "zakonima" oblikovanja kazališno-likovnoga govora – kao govorâ jezikâ su/postojanja u, nadasve odgovornoj, o(ne)zbiljnosti Kugla-stvaranja. Događalo se to već kada je za *Doček proljeća* (1977) u zagrebačkom naselju Travno, npr., oblikovana lastavica s mehanizmom za spektakularno spuštanje s najvišeg nebodera kako bi se razbila postojana bol *samoće kockastih naselja*. Ili, kada je za *Mekane brodove* (1977), po nacrtu Mirka Llića – iz spajanja elastičnih mekoća bijelih spužvi i metalne tvrdoće željeznih šipki izranjala legendarna zelenomobilna gušterica na kotačima. Ili, kada je za *Ljetno popodne ili što se desilo s Vlastom Hršak* (Dubrovnik, 1980) proizveden, gotovo opero-panoramski, repertorij scenografskih čudesnosti: i brojne kartonske siluete ljudskih likova bez imena u nije-

mu nizu na prozorskim staklima; i multifunkcionalna metalna konstrukcija pozornice za seoski naturalni ples, za sajamsko opsenarstvo iz džepa Blaženka Borčića i za dirljivo kazalište sjena; i mamutsko srebrnočarobno jaje i zavodljivi saksofon iz kojih se zaljubljeni iskače u Kugla-varijantu bajkovitosti *Pepljuge* braće Jacoba i Wilhelma Grimma; i neodredivo bajkovita nosila u srednjovjekovnu dubrovačku *Legendu o lopudskoj sirotici*...

Od krojenja i lijepljenja raznobojna šarenila papira i platna, razvlačenja plastičnih traka na proljetno-zelenim livadama i jesenje-blatnim poljima, kreiranja plesnih maski iz kaširanog novinskog papira i pravih minijature skulptura iz bijelog stiropora – kao da je oduvijek znao i mogao stvarati, rastvarati i pre-stvarati, oslobađati i p(r)okazivati: i (malo)građansko-egzistencijalnu problematičnost; i univerzalnu civilizacijsku kompleksnost; i bez/uvjetnu bespredmetnost zbilje. Oneozbiljavao je i pre-stvarao, oslobađao i p(r)okazivao u kuglaglumišno-scenografskom tretmanu prave piljevine, laboratorijske epruvete ili senzacionalne oblikovnosti pleksiglasa – za najneobičnije uzlete mašte u prostoru i vremenu grada i ulice, u a/logičnoj kombinatorici misli i atmosferi ne/svakodnevnosti ambijenta, u senzibilitetu ne/ranjivosti i svjetlosti prožimanja života i umjetnosti.

U naporu i brižnosti, u ustrajnosti i tvrdoglavosti neodustajanja, usprkos ozbiljnoj prijeteci nemogućnostima, uvijek iznova otkrivao je i nesebično dijelio te napose inventivno realizirao najrazličitije moduse i oblike kuglaglumišnog zajedništva kolektivne kazališne proizvodnje.

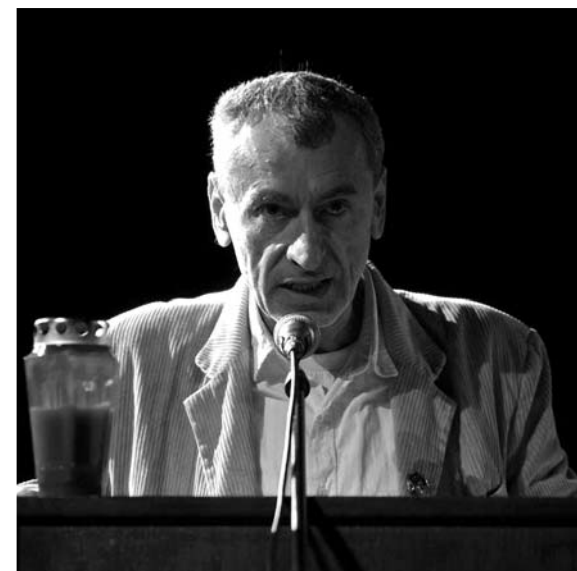
Šišovo jedinstveno, neponovljivo našminkano i kostimirano Kugla-Lice susrećemo već u mimohodno najavnim uličnim scenskim uvrtirama u *Doček proljeća* (1977). Kroz socijalistički urbaniziranu zbilju i kuglaglumišno uozbiljene snove pronosio ga je otada, sve do danas – uporno i nezaustavljivo, promišljeno i mudro, ludistički zaigrano i beskrajno ozbiljno: s dubokim uvjerenjem u nenadoknadivu, moćnu istinu beskompromisno slobodne umjetničke akcije. Naglašavao je i branio to uvjerenje svakom izvedenom gestom: u igri lebdenja dahom i prstima u bijeloj čistoći pahulja od pravoga perja – između proljetnozelenih trava, zamornog sivila betona i jasnog plavila neba (*Doček proljeća*, 1977); u kostimu virtuosnog plesača začudnog tanga s Dunjom (*Priča o djevojci sa zlatnom ribicom i cir-*

kusu Plava zvijezda, 1979); u spektakularnosti pojave uličnoga šetača na štulama ili otužnoga smijača u cirkuskoj areni (*Mekani brodovi*, 1977); u nadrealnim pobjedonosnim bitkama sa zastrašujućim svijetom iz *Posljednjih sati gospodara ledenih strojeva* (1979)... Kao melankolični nosač očaravajućih Kugla-ogledala sabirao je neponovljive orkestracije ljudskih lica i nebodera, sunca i stakla, okusa vatri i mirisa sjena: s ironijom i razdraganošću, s oštrinom kritike i bolom slutnje, no nadasve ludistički-znalačko-kritičkim Kugla-okom.

Znani nam ludističko-mudronosni prosjaj neukrotiva sunca i buntovne krhkosti zvijezda u njemu – prepoznawali smo gotovo u svim kasnijim Šišovim akcijama i ironično-provokativnim PERFORMakcijama.

Prepoznatljivim bljeskovima jedinstvena Šišova Kugla-oka dubinski su inkrustirani nizovi "kao-da" ne/umjetničkih gesti kojima se još od 1983. usudivao misliti na način *hrabrosti igre i hrabrosti o/zbiljnosti* fiktivno-stvarn(ostn)oga doktora Hansa Christiana Zabludovskog. Pro/izvedene su kao Šišovi unikatni, multimedijski "kontrolirani" i "nekontrolirani *hepeninzi*" kojima je – dojmivim umijećem vladanja, kako heterogenim umjetničkim žanrovima,

tako i ne/stvarnosnim razinama istina zbilje i fikcije – uspijevao p(r)okazivati, de/mistificirati i prevrednovati činjenice svakodnevnoga života kao značajne činjenice ne/velike povijesti hrvatske i europske umjetnosti, kulture i civilizacije. U okviru festivalskog programa *Perforacije* izvedene su kao: *Proba otkrivanja spomen ploče povodom boravka Renea Magrittea u Dubrovniku* (ispred Kneževa dvora u Dubrovniku 25. 9. 2009); *Digitalizacija spomeničke baštine i njena komercijalna eksploatacija* (u restoranu Studentskog centra u Zagrebu 30. 9. 2009; u Domu Omladine u Beogradu, 26. 1. 2011; u kazalištu LaMaMa u New Yorku u ožujku 2011); *Medo na trgu* (na Cvjetnom trgu u Zagrebu, 16. 10. 2010); *KroaTisch–Amerikanische Freundschaft* (u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu 20. 10. 2010); *Misa za Jamesa Leeja – Noć Performansa* (u Autonomnom Kulturnom centru Medika u Zagrebu 21. 10. 2010); *Benbo i sunce* (Sunčevo kazalište u Art radionici Lazareti u Dubrovniku 25. 10. 2010); te neponovljivo *Otkrivanje spomen-ploče "povodom šezdesete godišnjice začetka boćanja u Oporovcu"* (u Oporovečkim vinogradima br. 16 u Zagrebu 22. 10. 2011) – maestraalna orke-

stracija multimedijalne priče o veličanstvenu dostojanstvu obične ljudske malenosti.

Željko Zorica – Šiš u svojoj je ljudskoj malenosti bio veličanstven čovjek i umjetnik, veličanstven čovjek i voljeni prijatelj koji se ne zaboravlja do kraja života. Bio je mudar i hrabar letač, ne/odredivo ne/discipliniranih, visinâ i jasnoća ob/likov(a)nosti ljudskog i umjetničkog (kuglaglumišnog!) govora: njegovi uzleti pamtić će se, u svakoj ob/likov(a)noj istodobnosti ljepote i boli, tišine i krika, nepomirenosti i nespokojstva, dirljivosti i bunta. Sve do posljednjega performansa koji je u središtu Zagreba izveo 1. srpnja 2013. kao alternativni doček ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Započet dokumentarni film o *Kugla glumištu* pod radnim naslovom *Mekani brodovi* ostao je, nažalost, nedovršen.

Zatečene i sabrane u neiskazivoj tuzi zbog odlaska našeg dragog prijatelja Šiša, njegov dragocjen lik i djelo obvezuju nas i nadahnjuju: dubokom zahvalnošću i neizrecivim ponosom na svaki trenutak proveden s njim na sunčanoj strani ulice...